

בס"ד, הרב רפי אוסטרופ

מרכז יה"ל – ייעוץ והדרכה לחיי אישות

www.zoogy.org

הוצאת זרע 'לבטלה' בהקשר הזוגי¹

מטפלים מיניים המטפלים בזוגות דתיים וחרדים, נתקלים פעם אחר פעם בפגישתם עם הזוגות, בקשיים אותם חווים הזוגות בהקשר של איסור הוצאת זרע לבטלה². נשים רבות חוות קשיים בחיי אישות באופנים שונים (כאבים חזקים, חרדה מקיום יחסים מלאים או קשיים בחשק המיני). במקרים בהם הבעל מבקש לקיים יחסים רק כדי שזרעו לא יפלט לשווא, נשים מרגישות תחושה של "החפצה" או הרגשה שהן מהוות מעין כלי לקלוט את זרעו של האיש, על מנת להצילו מעוון. זוגות רבים הנמצאים בתהליך טיפולי נדרשים להימנע מחיי אישות לתקופה מסויימת. דרישה זו יכולה להכשיל את הטיפול עקב הלחץ ההלכתי בו נתון הבעל מחששו להוציא זרע לבטלה.

השאלה הנידונה; האם כל הוצאת זרע מחוץ ל"אותו מקום" של האישה ייחשב כהוצאה זרע לבטלה על פי הגדרת ההלכה. על פי טבע הדברים, ייתכנו פערים רבים בין גישה טיפולית לבין הדרכות והגבלות ההלכה. באותם מהמקרים, שהטיפול המיני דורש הימנעות מקיום יחסים מלאים במשך שבועות שלמים, הרי חובה עלינו להתמודד עם ההלכה ביחס לנושא זה. ברצוני להדגיש, שבטיפול מיני עוסקים בדיני נפשות, תרתי משמע. הדרכות יכולות "להרוג" נשמות במידה והן ניתנות בניגוד להלכה. אך חוסר טיפול או הדרכות לא נכונות או אי אפשרות למלא אחר הדרכות, גורמות לכך שהמצב הזוגי של זוגות רבים נהרסים עד כדי גירושין ואף מעבר לכך.

דוגמא: זוג הופנה אלי לייעוץ הלכתי. הזוג היה נשוי במשך חודש. בכל הפעמים שהם ניסו לקיים יחסי אישות במשך חודש זה, האישה חוותה כאבים עזים ודימומים. הבעל לא ידע מה לעשות ופעם אחר פעם ניסה לממש את הנישואין, כדי לא לעבור על הוצאת זרע לבטלה. כאשר הסברתי

¹ תודה לגב' טלי רוזנבאום MSc, מטפלת מינית וזוגית מוסמכת, על השיתוף בחלק מהדוגמאות, על הדרבון לכתיבת המאמר ועל הסיוע המקצועי.

תודה מיוחדת לרב אלישיב קנוהל ולרב יובל שרלו על קריאה מדוקדקת של המאמר ועל הערותיהם. האחריות על הסגנון, התוכן והטעויות הם רק שלי – ר.א.!

² (Archives of Sexual Behavior, Vol. 33, No. 3, June 2004, pp. 303–308 (C ° 2004 Clinical Case Report Series

Ejaculatory Restrictions as a Factor in the Treatment of Haredi (Ultraorthodox) Jewish Couples

David S. Ribner, D.S.W.1

DAVID S. RIBNER (2003) Modifying Sensate Focus for Use with Haredi (Ultra-Orthodox) Jewish Couples

Journal of Sex & Marital Therapy, 29:2, 165-171, DOI: 10.1080/713847171

טלי רוזנבאום, 'אני כלי שרת בידו' - תרומתם של מסרים תרבותיים לתפיסה העצמית של נשים דתיות וחרדיות בחיי האישות. בתוך: האישה ויהדותה בהוצאת ראובן מס ו"קולך" 2013.

לו שבמצב כזה אסור לו לקיים יחסי אישות עם אשתו, והדבר גובל באונס ממש, הוא לא נרגע עקב החשש שלו מהוצאת זרע.

דוגמא נוספת: מטופלת בחדר הטיפולים של מטפלת מינית מוסמכת התבטאה כך:

כאשר בעלי למד בכולל, הרב הורה לנו לקיים יחסי אישות פעמיים בשבוע. עתה שבעלי עובד והוא נפגש עם נשים בענייני עבודתו, הוא הורה להגביר את התדירות לשלוש פעמים בשבוע. כיון שאני בחודש השמיני ומטופלת בשני ילדים קטנים, זה מאד קשה עבורי. אבל מה אני יכולה לעשות, איני רוצה שבעלי ייכשל בגללי."

כפי שנראה להלן לא הרי הוצאת זרע לבטלה כשאדם מנסה לספק את עצמו ביחידות לבין הוצאת זרע בהקשר זוגי של חיי אישות. עצם הכינוי: "הוצאת זרע בהקשר לחיי אישות", זו הגדרה הלכתית חדשה, ואנו נשתדל להוכיח את משמעותה ואת ההתייחסות ההלכתית למושג זה.

יחסי אישות ראויים

הגמרא במסכת עירובין דף ק' ע"ב ממליצה שהבעל ילמד מתרנגול ש"ומעוף השמים יחכמנו - זה תרנגול שמפייס ואחר כך בועל". הדרכה זו צוטטה במקורות הלכתיים רבים³. חלק מהספרות ההלכתית ציטטה את הגמרא במסכת נדרים כ' ע"א המפרטת רשימה של התנהגויות לא נאותות בין הבעל לאישה בענייני אישות המכונה "בני תשע מידות". המכנה המשותף של רשימה זו היא ההדרכה שהחיבור המיני יהיה מעשה המבטא קירבה ואהבה בין הבעל לאישה ולא שחרור מיני גרידא⁴. אם זו המטרה העיקרית של יחסי אישות בין בעל לאישה, אז מובן שהאישה אינה יכולה להיות רק כלי לקליטת זרעו של בעלה על מנת שהוא לא יחטא בהוצאת זרע לבטלה. הלחץ הנפשי המוטל על נשים להוות אמצעי להצלת הבעל מחטא הוא לחץ עצום, ובהחלט ניתן לדמות את זה ל"בני אנוסה" או "בני אימה" המוזכרים בגמרא בנדרים לעיל כסוג חיבור אסור. **לא מצאנו בש"ס הדרכה כה נוקבת לבעל לקיים יחסים עם אשתו, רק על מנת שלא יצא לו זרע⁵.**

בפוסקי ההלכה הראשונים אנו מוצאים התייחסות למוטיבציה הראויה או המותרת הגורמת לאדם לקיים יחסים עם אשתו. יש לציין שמדובר בעיקר על מוטיבציה נפשית, בבחינת טעמי מצוות, כיון שיש חובה הלכתית של הבעל לקיום יחסים עם אשתו לפי התדירות המוזכרת במשנה במסכת כתובות דף ס"א ע"ב ואשר נפסקה להלכה בשולחן ערוך.

³ ביניהם: טור ס"י רמ, אגרת הקהלות יעקב, ספר "משכן ישראל" עמ' 40.

⁴ על בני שנואה, רש"י כותב כך: **שנואה**. שלבו על אחרת בשעת תשמיש ואמרו כשבא עליה לאו ביאה גמורה היא הואיל וכל כך שונאה אלא כזנות בעלמא הוא. ועל בני שכרות הוא כותב כך: **בני שכרות**. שמשמש בשכרות דביאתו לאו ביאה גמורה אלא כביאת זנות היא שאין מתכוון אלא לבעול בעלמא. מרש"י ניתן להבין את החשיבות של הכוונה במעשה הביאה. יש מצב שאדם בא על אשתו החוקית והמעשה יהיה כזנות בעלמא, לעומת ביאה של מעשה המקרב בין האישה והאישה, כפי שהוא כותב בעניין דומה בסנהדרין ז ע"א: כשאהבתנו היתה עזה ביני לאשתך.

⁵ אמנם הגמרא במסכת כתובות ס"ה מספרת על רבא שתבע את אשתו לתשמיש לאחר ראייה לא צנועה בבית הדין, אבל לא נשמע שם מהסיפור שהגמרא תומכת בהתנהגות זו. גם לא ברור שאשתו (בת רב חסדא) נשמעה לו, כיון שהיא מיד רדפה עם כלי מטבח אחרי חומא אשתו של אביי על מנת להרביץ לה (האישה שהופיעה בבית הדין).

הראב"ד כותב בספרו **בעלי הנפש**, שער הקדושה, ארבע כוונות חיוביות לקיום יחסי אישות⁶, כאשר הם מדורגים מהטוב ביותר ועד הדרגה הנמוכה ביותר:

- א. למטרת פרו ורבו – הולדת ילדים.
- ב. קיום יחסים בזמן ההריון – כיון שמשפר את הוולד ובריא לאישה⁷.
- ג. קיום מצוות עונה – קיום יחסים סדירים עם אשתו (ללא קשר לאפשרות להרות).
- ד. על מנת שלא לחטוא.

מה הכוונה ב"לא לחטוא". באיזה חטא?

לשונו של הראב"ד בהתייחסות לסיבה ד', היא כלהלן:

"והרביעית שהוא מתכוין לגדור את עצמו בה כדי שלא יתאוה **לעבירה** כי הוא רואה את יצרו מתגבר ומתאוה אל הדבר ההוא ואולי יצא עניינו לידי חולי מדרך הרפואות. גם בזו יש שכר אך לא כראשונות לפי שהיה יכול לרדות את יצרו ולעמוד נגד תאוותו בהזכרת עניינים קשים המתרגשים בעולם...ועם כל אלה ושאר עניינים אחרים יכול אדם לכבוש את יצרו. אעפ"כ כיון שהיא לו דבר היתר אינו צריך להלחם עם תאוותו רק שישתפק מן ההיתר כדי שלא יתן דעתו אל האיסור כעניין שאמרו יצר תינוק ואשה תהא שמאל דוחה וימין מקרבת. ויש לו שכר על זה כי הוא מתכוין לגדור עצמו מן העריות ולהנצל מן החטא."

הפשט הפשוט של דברי הראב"ד הם שעל מנת שאדם לא יחטוא בעריות, לכן הוא יכול לקיים יחסים עם אשתו. אין הכוונה שעל מנת שלא יוציא זרע לבטלה, כיון שסתם לשון עבירה בכל חז"ל מתייחסת לקיום יחסים אסורים⁸.

⁶ הטור בסי' ר"מ התייחס בפירוט לכוונות אלו ופסקם להלכה.

⁷ ע"פ הגמרא במסכת נידה דף לא ע"א. הגמרא כותבת שקיום יחסים בחודשים האחרונים של ההריון הם בריאים לאישה ולוולד.

⁸ לדוגמא: [ותודה לאחד הרבנים שסייע בידי בליקוט המקורות]

1. משנה מסכת שבת פרק א משנה ג: סמוך לחשכה שמה ישכח ויצא, ולא הלביר בקולמוסו, ולא יפלה את כליו, ולא יקרא לאור הנר. באמת אמרו החזן רואה היכן תינוקות קוראים אבל הוא לא יקרא, כיוצא בו לא יאכל הזב עם הזבה מפני הרגל עבירה.

2. משנה מסכת סוטה פרק א משנה ז: במידה שאדם מודד בה מודדין לו, היא קשטה את עצמה לעבירה המקום ניוולה, היא גלתה את עצמה לעבירה המקום גלה עליה, בירך התחילה בעבירה תחלה ואחר כך הבטן, לפיכך תלקה הירך תחלה ואחר כך הבטן ושאר כל הגוף לא פלט.

3. תלמוד בבלי מסכת ברכות דף יב: מצרים - דכתיב: אשר הוצאתי וגומר, אלא דעת מינים, הרהור עבירה והרהור עבודה זרה מנלן? - דתניא: אחרי לבבכם - זו מינות, וכן הוא אומר: יאמר נבל בלבו אין אלהים, אחרי עיניכם - זה הרהור עבירה, שנאמר: ויאמר שמשון אל אביו אותה קח לי כי היא ישרה בעיני, אתם זונים - זה הרהור עבודה זרה, וכן הוא אומר: ויזנו אחרי הבעלים.

4. תלמוד בבלי מסכת ברכות דף כב: דאמר: בעל קרי אסור בדברי תורה! - הכי קאמר: מה טיבן בארבעים סאה? אפשר בתשעה קבין, מה טיבן בטבילה? אפשר בנתניה! אמר רבי חנינא: גדר גדול גדרו בה, דתניא: מעשה באחד שתבע אשה לדבר עבירה. אמרה לו: ריקא! יש לך ארבעים סאה שאתה טובל בהן? מיד פירש.

5. תלמוד בבלי מסכת שבת דף סד: משה על פקודי החיל, אמר רב נחמן אמר רבה בר אבוא: אמר להן משה לישראל שמה חזרתם לקלוקלכם הראשון? אמרו לו: לא נפקד ממנו איש. אמר להן: אם כן, כפרה למה? - אמרו לו: אם מידי עבירה יצאנו - מידי הרהור לא יצאנו. מיד - ונקרב את קרבן ה'. תנא דבי רבי ישמעאל, מפני מה הוצרכו ישראל שבאותו הדור כפרה - מפני שזנו עיניהם מן הערוה.

הראב"ד מציין שהכוונה האחרונה, על אף שהיא מותרת היא בדרגה נמוכה ולא מומלצת, אלא אם אין ברירה. הסיבה לכך היא כי הוא מצפה מהבעל לעמוד ולהשתלט על יצרו המיני. אך אם זו הברירה היחידה, היא מותרת אך בוודאי לא מצופה מאדם תורני להתנהג כך.

בכל הסיבות לעיל, כולל הסיבה האחרונה, הראב"ד לא מזכיר באף מקום את הרעיון שהאישה צריכה לספק את בעלה על מנת שלא יצא לו זרע או כדי למנוע מעשה אוננות. אמנם ניתן להקיש ולומר, שאם מותר כדי להצילו מחטא עם אישה, אז מותר גם להצילו מאוננות. אך כל בר בי רב יכול להבין שאין הדברים דומים ולא קרב זה אל זה. הניתן לדמות הצלה מניאוף או יחסי זנות עם אישה זרה לאוננות⁹, או לקרי לילה? הרי ברור שאין הדברים באותה חומרה בין על פי השכל הישר ובין על פי ההלכה הפשוטה. לכן העובדה שהראב"ד לא הזכיר את הכוונה של הוצאת זרע לבטלה כסיבה מותרת לקיום יחסים, היא הראיה לכך שהחשש מהוצאת זרע לבטלה אינו מהווה סיבה מספקת לקיום יחסי אישות¹⁰.

הגמרא במסכת פסחים ע"ב ב', מדברת על אופנים שבהם קיום יחסים עם האישה אינה נחשבת למצווה. האפשרות הראשונה המובאת בגמרא היא שאשתו מעוברת ואז אין מצווה של פרו ורבו ביחסים. הגמרא אומרת שיש מצוות עונה, ולכן גם יחסים שלא למטרת פרו ורבו נחשבים למצווה. אפשרות שנייה היא שזה לא זמן עונת אשתו, וממילא אין זו מצווה. משיבה הגמרא שגם שלא בעונתה זו מצווה כיון:

ש"חייב אדם לשמח את אשתו לדבר מצווה".

מסכמת הגמרא שרק בקיום יחסים בסמוך לווסתה הם יחסים שאין בהם מצווה.

למה יחסים שלא בעונתה זו מצווה? מסביר רש"י:

לשמח את אשתו-אפילו שלא בשעת עונתה אם רואה שמתאוית לו.

מקור זה הוא חשוב כיון שהוא דן על מצבים שבהם יש או אין מצווה לקיים יחסים. כל הדיון נסוב סביב הצרכים המיניים של האישה בזמנים מותרים או אסורים (סמוך לווסתה). צרכיו של הגבר אינם מובאים כלל בחשבון בדיון על מצווה זו.

6. תלמוד בבלי מסכת יומא דף סט: אמרו: הואיל ועת רצון הוא נבעי רחמי איצרא דעבירה. בעו רחמי ואמסר בדייהו. אמר להו: חזו דאי קטליתו ליה לההוא - כליא עלמא. חבשוהו תלתא יומי, ובעו ביעתא בת יומא בכל ארץ ישראל ולא אשתכח. אמרי: היכי נעביד? נקטליה - כליא עלמא!

7. תלמוד בבלי מסכת יומא דף פ"ו: היכי דמי בעל תשובה? אמר רב יהודה כגון שבאת לידו דבר עבירה פעם ראשונה ושניה וניצל הימנה. מחוי רב יהודה באותה אשה באותו פרק באותו מקום.

⁹ נפק"מ אחת פשוטה: עריות – ייהרג ועל יעבור, ולא הו"ל.

¹⁰ יש לציין שהרב אליהו בדרכי טהרה ציטט את הראב"ד וכתב: "הבא אל אשתו כי רואה יצרו מתאוה אל הדבר ההוא, והוא מתכוון בביאתו לגדור את עצמו מן העבירה, **שלא יתאוה לנשים אחרות וכדו' (או שלא יוציא זרע לבטלה)**, גם בזה יש שכר, אך לא כשלושת הראשונים, כי היה יכול לדחות את יצרו ולכבוש אותו... אך דבריו הם תוספת ואינם כתובים בראב"ד ואין ראיה שאכן לכך התכוון הראב"ד.

במילים אחרות: ההנחיה או הנורמה שהתקבלה בימינו, שחובת האישה לקיים יחסים עם בעלה כל פעם שיש לו התעוררות מינית על מנת למנוע הוצאת זרע לבטלה, כמעט ולא נמצא בש"ס והדיון עוסק רק בצרכי האישה ולא בצרכי הבעל.

איסור הוצאת זרע לבטלה

האיסור של הוצאת זרע לבטלה הוא ברור ומבוסס על פי מקורות רבים. הגמרא במסכת נדה י"ג ע"א אומרת את הדברים הבאים:

גופא, ר"א אומר: כל האוחז באמה ומשתין כאילו מביא מבול לעולם. אמרו לו לרבי אליעזר והלא נצוצות נתזין על רגליו ונראה ככרות שפכה ונמצא מוציא לעז על בניו שהן ממזרים. אמר להן מוטב שיוציא לעז על בניו שהן ממזרים ואל יעשה עצמו רשע שעה אחת לפני המקום.

וכל כך למה מפני שמוציא שכבת זרע לבטלה. דא"ר יוחנן כל המוציא שכבת זרע לבטלה חייב מיתה שנאמר: וירע בעיני ה' את אשר עשה וימת גם אותו. רבי יצחק ורבי אמי אמרי: כאילו שופך דמים שנאמר: הנחמים באלים תחת כל עץ רענן שוחטי הילדים בנחלים תחת סעיפי הסלעים, אל תקרי שוחטי אלא סוחטי. רב אסי אמר: כאילו עובד עבודה זרה, כתיב הכא: תחת כל עץ רענן, וכתוב התם: על ההרים הרמים ותחת כל עץ רענן.

ואמר ר' אלעזר מאי דכתיב: ידיכם דמים מלאו, אלו המנאפים ביד. תנא דבי רבי ישמעאל לא תנאף, לא תהא בך ניאוף בין ביד בין ברגל.

נדמה לי שמספיקות הדוגמאות לעיל כדי להבין את חומרת מעשה האוננות בעיני הגמרא. בעקבות הגמרא, השולחן ערוך פסק את הדברים הבאים באבן העזר סי' כ"ג:

א. אסור להוציא שכבת זרע לבטלה, ועוון זה חמור מכל עבירות שבתורה לפיכך לא יהיה אדם דש מבפנים וזורה מבחוץ ולא ישא קטנה שאינה ראויה לילד.

ב. אלו שמנאפים ביד ומוציאים שכבת זרע, לא די להם שאיסור גדול הוא אלא שהעושה זה בנדוי הוא יושב ועליהם נאמר ידיכם דמים מלאו וכאלו הרג נפש.

כאמור, ברור שעל פי ההלכה היהודית ישנו איסור על אוננות - הוצאת זרע לבטלה ביחיד. אך בהקשר הזוגי, הנושא דורש עיון מיוחד. הכוונה ב"הקשר הזוגי" היא בכך שלא כל יציאה של זרע במהלך קיום יחסי אישות ראוי להיקרא: "הוצאת זרע לבטלה".

הרמב"ם בהלכות איסורי ביאה כ"א ט' כותב שמותר לבעל לקיים יחסים עם אשתו כמעט בכל דרך אפשרית:

אשתו של אדם, מותרת היא לו; לפיכך כל מה שאדם רוצה לעשות באשתו, עושה. בועל בכל עת שירצה, ומנשק בכל אבר שירצה, ובא עליה בין כדרכה, בין שלא כדרכה, בין דרך אברים ובלבד שלא יוציא שכבת זרע לבטלה. ואף על פי כן, מידת חסידות שלא יקל אדם את ראשו לכך, ושיקדש עצמו בשעת תשמיש, כמו שביארנו בהלכות דעות; ולא יסור מדרך העולם ומנהגו, שאין דבר זה אלא כדי לפרות ולרבות.

מדבריו בהלכה זו עולה, שמותר לבעל לקיים יחסים, גם אם הם לא מסתיימים בתוך נרתיק האישה. ההסבר הפשוט ל"דרך אברים" הוא יחסים שאינם מסתיימים בחדירה של האיש לתוך הנרתיק אלא בגופה והגעתו לסיפוק ע"י חיכוך באחד מאברי האישה. "שלא כדרכה" מובנו לרוב הדעות – בפי הטבעת, כפי שכותב רש"י בפירושו לתורה בבראשית כ"ד ט"ז, ול"ד ב'. ברור אם כן, שהרמב"ם מתיר יחסים המסתיימים בשפיכה של זרע הבעל לא בנרתיק של האישה.

מאידך, הרמב"ם סייג את אופן קיום היחסים ב:

ובלבד שלא יוציא שכבת זרע לבטלה.

בדקתי יותר מעשרה דפוסים ישנים של הרמב"ם לגבי הנוסח המדויק של דבריו. מסתבר שחלו מספר שינויים מפליגים בהלכה זו. ברוב הדפוסים הישנים המילים: בא עליה בין כדרכה בין שלא כדרכה מופיעות בסוגריים, לפי הנוסח הבא: "[ובא עליה בין כדרכה בין שלא כדרכה] ובלבד שלא יוציא זרע לבטלה"¹¹. בדפוסים שנדפסו בשנים האחרונות על פי כתבי יד מדויקים¹² הנוסח הוא: "ובא עליה בין כדרכה, בין שלא כדרכה בין דרך אברים". כלומר חסרה ההגבלה של איסור הוצאת זרע. אך הרמב"ם אוסר הוצאת זרע לבטלה בהלכה י"ח?

ניתן להסביר שהרמב"ם מתיר דרך אברים או שלא כדרכה רק בתנאי שלבסוף הוצאת הזרע תהיה לתוך הנרתיק. אבל אם כן, הוא היה צריך לציין את זה בפירושו, כיון שהפשט הפשוט של ביטויים אלו כפי שאנו מוצאים אותם בכל מקום בתורה ובגמרא הוא כולל הוצאת זרע. ייתכן להסביר את הרמב"ם בכך שהוא מזהיר שהבעל לא יוציא את זרעו לפני או אחרי קיום היחסים באופן המנותק מאשתו, כגון באוננות לפני, או אחרי כאשר הם כבר לא מחוברים או קרובים אחד לשני, אך במסגרת יחסי האישות הדבר מותר. מצאתי חיזוק לביאור מחודש זה בדברי הרמב"ם, בביאורו של הרב קאפח להלכה זו: "בנדפס השמיטו "בין דרך אברים"¹³ והוסיפו: "ובלבד שלא יוציא זרע לבטלה", ואין לה מקום כאן כי כבר כתבה רבינו לקמן בהלכה י"ח". כלומר, הרב קאפח מסביר שהרמב"ם חילק באופן ברור בין הוצאת זרע לבטלה במסגרת יחסי האישות לבין הוצאת זרע הנעשה לבד ובמנותק ממעשה האישות.

אם כן, ניתן להסיק מדבריו של הרמב"ם שיש סוגי יחסים בין הבעל והאישה שאינם בהכרח מסתיימים בהוצאת זרע הבעל לתוך נרתיק האישה, ועדיין הם ייקראו "יחסי אישות".

¹¹ יש לציין שבדפוסים העתיקים יותר הנוסח הוא: ובא עליה כדרכה ושלא כדרכה בין דרך אברים ובלבד שלא יוציא שכבת זרע לבטלה. [דפוס רומי ר"מ ודפוס קושטא רס"ט]. בכתב יש קאמברידג' (מיוחס לשנת 1242) ההוספה של "ובלבד שלא יוציא זרע לבטלה" כבר מופיעה.

¹² הוצאת הרב קאפח, ירושלים תשמ"ט, הוצאת ישיבת אור וישועה, חיפה תשס"ו, הוצאת חזק תש"ע.

¹³ רק בחלק מהדפוסים, כגון: דפוס אמשטרדם תס"ב, דפוס למברג תקס"ט, דפוס פיורדא תקכ"ה ועוד.

כאמור לעיל, דעת השולחן ערוך מחמירה מאד ביחס להוצאת זרע לבטלה, כהמשך ישיר לגמרא בנידה וכנראה הוא שאב השראה גם מהזוהר¹⁴. השולחן ערוך אפילו כותב על מקרה שהבעל אינו יכול לבצע חדירה, והזרע יוצא בחוץ, ואוסר זאת¹⁵:

אישה שיש לה אוטם ברחם ועל ידי כך כשבגלה משמש עמה זורה מבחוץ - אסור.

אמנם השולחן ערוך לא כותב מה על הזוג לעשות, אך מתוך שתיקתו משמע שעל הזוג להתגרש אם אין אפשרות להירפא ממצב זה.

שמירה שלא תצאנה אפילו טיפות בודדות מחוץ לרחם

היבט נוסף שאיננו מופיע בשולחן ערוך אך מובא בספרים שונים, הוא הצורך של הבעל לוודא שכל טיפות הזרע שלו לא הולכות לאיבוד גם כאשר הוא קיים יחסים בצורה נורמטיבית. הרב מרדכי אליהו בספרו דרכי טהרה עמ' קצט כותב כך:

אחר שמזריע הבעל, אין לו לצאת ממנה מיד, אלא ימתין עד שיצאו ממנו כל טיפות השכבת זרע בפנים, כדי שלא יפלו ח"ו מחוץ לגופה של האישה.

מקור דבריו הוא בכף החיים¹⁶ על פי תורת האר"י¹⁷.

אמנם עניין זה אינו מופיע בשולחן ערוך, ולמעשה הוא אינו מציאותי. בכל חיבור לשם אישות, רוב מוחלט של הזרעונים נפלטים החוצה מגופה של האישה מיידית (וזהו המושג של פולטת שכבת זרע). לכן הרעיון של אי-איבוד טיפות זרע, אינו מתקיים לעולם, וזו גם אינה דרישה הלכתית על פי השולחן ערוך.

ראוי לציין, שהמפרשים העיקריים של השולחן ערוך חולקים על קביעתו בסעיף הראשון שהוצאת זרע לבטלה היא העבירה החמורה ביותר בתורה. החלקת מחוקק, הבית שמואל, הבאר היטב וחכמת שלמה, כולם מצטטים פסק מספר חסידים¹⁸ הקובע שאם יש לאדם ברירה בין הוצאת זרע לבטלה באמצעות אוננות לבין חטא עם אישה נשואה או נידה, עדיף לאונן מאשר לחטוא עם אישה. הם מביאים קביעה זו כהלכה סותרת לדעתו של השולחן ערוך, ומכאן שהם הבינו את דבריו, לא כדרך גוזמא בלבד, אלא כפשוטם.

לפי שיטתם של מפרשי השו"ע, נראה לי שאפשר להסיק את המסקנה הבאה: אם לדעתם עדיף שאדם יחטא באוננות על מנת להציל את עצמו מחטא, אולי יתירו אחרונים אלו לאדם להציל את

¹⁴ עיין זוהר בראשית ריט ע"ב [בתרגום שלי ר.א.]: אמר רבי יצחק: מי שזונה בידי להוציא ולחבל זרעו בחינם, נקרא רע ולא רואה פני שכינה... ואם תאמר שאר רשעים שהרגו בני אדם? בוא וראה: כולם עולים (מן הגהינם) והוא לא עולה. מה הטעם? הם הרגו בני אדם אחרים והוא הרג את בניו ממש... אמר ר' יהודה: אין לך בעולם חטא שאין עליו תשובה חוץ מזה...

שם ס"ב ע"א: בוא וראה כל חטאי בני אדם הייסורים שלו תלויים בתשובה, וחטא השופך זרע על הארץ ומחבל דרכיו ומוציא זרע על הארץ, מחבל לו ומחבל את הארץ ועליו כתיב: נכתם עוונך לפני, וכתוב בו: כי לא אל חפץ רשע אתה, לא יגורך רע.

שם: נ"ו ע"ב: אלו שמחבלין את דרכם על הארץ... ומטמא עצמו ומטמא את הארץ ונותן כוחו לרוח טומאה שנקרא רע דכתיב רק רע כל היום. ולא נכנס בפלטרין (של מלך) ולא רואה פני שכינה כיון שבכך הוא מסלק את השכינה מהארץ. ותודה לרב עוודד ישראלי על ההפניות לזוהר.

¹⁵ אבן העזר כג ה.

¹⁶ כף החיים סי' ר"מ ס"ק נ"ט ועיין עוד בהערה 20 על אתר בדרכי טהרה.

¹⁷ וכן בשער הכוונות לרבי חיים ויטאל, עניין דרושי לילה, דרוש ז'.

¹⁸ ספר חסידים, סי' קע"ו, הוצאת מוסד הרב קוק ועיין בהערות הרב ראובן מרגליות על אתר.

נישואיו, אם הם נקלעו לקושי בתחום המיני, בינו לבין אשתו, על ידי שפיכה מחוץ לנרתיק במסגרת הטיפול המיני. אמנם "ספר חסידים" מחייב אדם כזה (שאונן) לכפר על חטאו ע"י ייסורים שונים. אך שם, האדם בכל מקרה חטא, אך בחר בחטא החמור פחות. במקרה שאנו עוסקים בו, במקרים רבים מדובר על הצלת נישואין ולא על אוננות לשם אוננות, ולכן לא מדובר כאן בבחירת חטא יותר קל.

הדעה הברורה ביותר בנושא של שפיכה מחוץ לנרתיק הוא של התוספות ביבמות דף לד ע"ב. התוספות שואל על ההיתר לקיים יחסים "שלא כדרכה", לאור האיסור של הוצאת זרע לבטלה. התוספות מתירים באופן הבא:

ואר"י דהתם מיירי בלא הוצאת זרע דשרי דכיון דליכא השחתת זרע לא הוי כמעשה ער ואונן. עוד אמר ר"י דלא חשוב כמעשה ער ואונן אלא כשמתכוין להשחית זרע ורגיל לעשות כן תמיד אבל באקראי בעלמא ומתאוה לבא על אשתו שלא כדרכה שרי כדאמר"י בנדרים (דף כ:). כל מה שאדם רוצה לעשות באשתו יעשה משל לבשר הבא מן הטבח ודג מן הציד רצה אוכלו צלי רצה אוכלו מבושל רצה שלוק.

התוספות מתייחסים ישירות לנושא דיוננו. לפי הפירוש הראשון של הר"י, יחסי אישות שלא במקום הנרתיק, מותרים רק במקרה שאין הוצאת זרע. לפי הפירוש הנוסף שלו מותר לבעל לקיים יחסים עם אשתו שלא במקום הנרתיק גם אם יש הוצאת זרע, אך בצורה אקראית ולא קבועה, ואפילו למטרה של מילוי תאוות הבעל כי כך הוא מתאוה לקיים יחסים עם אשתו.

מכאן שהשאיפה של כל זוג צריכה להיות שיחסי האישות שלהם מסתיימים בהוצאת זרע הבעל בתוך נרתיק האישה. אך באופן זמני, או לצורך טיפול, יהיה מותר לקיים יחסים באופן כזה ששפיכת הבעל הוא מחוץ לנרתיק.

הכוונה במעשה האישות

אחד ממקורות ההלכה הבסיסיים והמרחיבים ביותר בתחום של יחסי אישות הינו הטור באורח חיים רמ. הטור מקיים שם דיון ארוך של יחס ההלכה ליחסי אישות ומשווה בין מאמרי תלמוד שונים שלכאורה נראים סותרים. הוא מסכם את דבריו כך (על פי הראב"ד):

כי כל לבבות דורש ה', ועל המעשים שהם לשם שמים טובים הם, ומי שיודע בעצמו שיוכל לעשות זה המעשה ולא תכנס בו מחשבה אחרת (של אישה אחרת-ר. א.) והוא משהה עצמו כדי שתהנה האישה מן האיש ותזריע תחילה מכוין לעשות מצוות הקב"ה, משלם לו שכרו בבנים זכרים, ומי שאינו בוטח בעצמו וממהר במעשה כדי להינצל מהחטא גם הוא עושה מצווה והקב"ה משלם לו שכרו בבנים זכרים.

נראה לי שנכון להשיק את דבריו גם אל נושא דיוננו. הכוונות של הבעל והאישה הם קריטיים בתחום של ההתנהגות ביחסי האישות. אין דומה בעל שמוציא זרע להנאת עצמו גרידא, לבין מצב של בעל ואישה החווים קשיים אמיתיים מאובחנים ביחסי האישות, ומטרתם היא להציל את

הנישואין שלהם. במקרה זה, הכוונה של הבעל לקיים יחסים באופן שיתאים להדרכה שהם קיבלו ועל פי רצון אשתו, היא תהיה הכוונה הרצויה בקיום היחסים.

סיכום ביניים: על פי המקורות ההלכתיים המבוססים לעיל, יש מספיק יסוד להתיר שימוש בתרפיה מינית בהדרכה הכוללת יחסי אישות מחוץ לנרתיק. על המטפל להיות ער לכך שזוגות דתיים יבקשו לקבל אישור הלכתי מהרב שלהם להדרכה זו.

חתן וכלה

אחת מנקודות המתח הרבות של חתן וכלה שומרי הלכה ביום חתונתם היא הציפייה המקובלת שהזוג יקיים יחסים בלילה הראשון לאחר טקס החתונה. מבחינה מציאותית, סיטואציה זו אינה הטובה ביותר לחתן ולכלה לקיים יחסי אישות בפעם הראשונה בחייהם באותו לילה. במקרים רבים זה אמור להתרחש מאוחר בלילה, לפעמים לאחר שתיית כמות של אלכוהול, ולאחר יום שלם של מתח סביב כל ענייני החתונה. כל המרכיבים האלו אינם תורמים לאחוזי הצלחה מרביים במימוש יחסי האישות. על זה יש להוסיף את ההתרגשות הרבה של שני בני הזוג עקב הקירבה הפיזית שעד אותו יום הייתה כל כך רחוקה מהם. כל אלו יגרמו לכך שברוב המקרים החתן יחווה שפיכה מחוץ לנרתיק בסבירות גבוהה, לעומת כל מציאות אחרת.

על כן, מומלץ למדריכי חתנים וכלות להציע את האופציה הבאה לזוגות שלהם: אם גם החתן וגם הכלה מעוניינים בקיום יחסים מלאים בלילה הראשון, הם מוזמנים לנסות. אך אם הם מרגישים שהם רוצים לדחות, הם יכולים ללכת לישון בקירוב זה לזו בלילה הראשון, ולמחרת היום או הלילה, ינסו לקיים יחסים מלאים. כך הם יוכלו להגיע למגע המיני הראשון שלהם יותר נוחים ורגועים, ויותר מוכנים נפשית ופיזית.

רווח צדדי של אופציה זו, היא הארכת משך הזמן שמותר להם להתקרב אחד לשני. כיון שההלכה מחייבת זוג המקיים יחסי אישות בפעם הראשונה להיפרד מיד לאחר היחסים למשך 11 ימים. תקופה זו היא תקופה מאתגרת מאד לזוגות, שציפו זמן רב שהם יהיו "מותרים" זה לזו, ולמעשה הם נדרשים להיפרד לכמעט שבועיים, זמן כל כך קצר לאחר החתונה.

הדאגה של חתנים רבים היא, שהם יפלטו זרע מחוץ לנרתיק עקב הקירבה הפיזית בינו לבין כלתו. אדם עלול להרגיש עוררות מינית חזקה מאד עד כדי פליטה כיוון שלא הורגל עד היום בחיבוקים ונשיקות של בני המין השני. גבר הישן בפעם הראשונה ליד אישה, עלול לפלוט זרע, גם אם שניהם לבושים ואינם מתכוונים לקיים יחסים מלאים. הדרכות שונות במשך השנים ניתנו ביחס לדאגה זו. ה"חזון אי"ש" כתב אגרת¹⁹ ביחס לאישה שאינה יכולה לקיים יחסים. הוא הדריך את האישה שהיא חייבת לטבול, על אף שהם אינם יכולים לקיים יחסים, ועל הבעל מוטלת החובה להתנהגות אינטימית כגון חיבוקים ונשיקות. ברור שהתנהגות זו עלולה לגרום לבעל לעוררות מינית, ולמרות זאת, הורה החזון אי"ש שזו חובתו של הבעל.

¹⁹ אגרות חזון אי"ש חלק ג'. הרב חיים קנייבסקי הסביר את דעת החזון אי"ש בכך שהגבר מחוייב ודאי לפייס את אשתו בחיבוקים ונשיקות, וספק אם יפלוט, ואין ספק מוציא מידי וודאי.

הרב אלישיב קנוהל בספרו "איש ואישה"²⁰ כותב הדרכה לזוג שזה עתה נישא :

...מתוך כך נובעת ההדרכה שגם בלילה הראשון החיבור חייב להיות מתוך הסכמה ורצון הדדי. אם האשה או האיש עדיין אינם בשלים לחיבור, ודי להם בקרבה גופנית חיצונית בלילה הראשון, יסתפקו בכך... אין שום חובה להגיע לחיבור מיד. הדבר תלוי בשניהם. גם אם יקח הדבר כמה לילות, אין רע בכך. הם צריכים להגיע לחיבור הנעים לשניהם, שירומם אותם ויביא לחיבור נפשי ביניהם. חיבור, שכולו כאב גופני לאשה ולפעמים גם נפשי, מוטב שלא היה מתרחש כלל... מאידך גיסא החתן עלול מרוב התרגשות להגיע לשפיכת זרע קודם שיגיעו לכלל חיבור. זו תופעה מובנת, ויש לקבלה כחלק מההתנהלות ומההתנסות של החתן. זאת אומרת, זוהי דרך לימוד קיום המצווה, ואל לו לחשוש להוצאת זרע לבטלה. אם כל כוונתו לקיים את החיבור כהלכה, סופו שילמד לעשותו כראוי. התקלות שבדרך, הן מנת חלקם של אנשים רבים, וזוהי דרך העולם... מובן, שלא יכאיב לה בגלל הבעיות שלו ולא ינסה לחדור במהירות מחשש ליציאת הזרע, ובינתיים יכאיב לאשתו.

אין לנו אלא להסביר את העניין על פי: "אונס רחמנא פטריה". כל חתן בתחילת דרכו הינו בבחינת אנוס, כיון שלרוב אין לו שום דרך לשלוט על הפליטה. איני סבור שיש צורך להביא ראיות על כך שלאורך כל הדורות חתנים נישאו, ולא היה מי שרצה למנוע את החתונה שמא לחתן ייפלט זרע עקב ההתרגשות. ובכל זאת ניתן לדמות את מצב החתן לגמרא במסכת שבת (ל"א א') המספרת על הלל שגייר את אותו גר על אף שלא ידע האמין שיש תורה שבעל פה לעם ישראל. על פי הדיוק בגמרא, הלל גיירו ורק אחר כך הוא למד תורה. כיון שכך, כבר נשאלה השאלה איך הלל הכשיל את הגר בשבת הראשונה כיהודי, כיון שהוא לא ידע הלכות שבת. והתשובה: אותו גר עד שילמד אנוס, ורחמנא פטריה. כך נאמר, גם בעניין שלנו. החתן שלנו, עד שילמד הינו אנוס ורחמנא פטריה. ואולי עוד נאמר שהחתן בתחום של חיי אישות הרי הוא בבחינת "תינוק שנשבה לבין האומות" והוא אינו יודע כיצד להתנהג שרבי יוחנן וריש לקיש (בשבת ס"ח) פטרו אותו²¹.

נראה שהדברים יפים לא רק לליל החתונה, אלא בכלל. אין לבעל להפוך את אשתו לכלי שיפתור את הבעיות שלו בתחום איסור הוצאת הזרע לבטלה. אם הוא מקיים איתה יחסים שיכולים להביא אותה לידי כאב גופני או נפשי, עקב הלחץ שמוטלת עליה בגללה החובה למנוע אותו מחטא, חיבור כזה אינו ראוי.

עד מתי נאמר על האיש שהוא בבחינת חתן הלומד איך לקיים יחסים כהלכה, ושזה חלק מתהליך הלימוד? האם מותר לומר את זה, גם לאחר חמש שנות נישואין, אם בשלב זה עדיין יש לזוג בעיות קשות ביחסי האישות ביניהם, והם צריכים תרגול, לימוד, התאפקות וטיפול קליני? לכאורה, יש מקום לשקול את הדבר, כמו שההתרגלות של חתן, והזרע שיוצא עקב ההתרגשות, לא נחשב לבטלה, אלא אנוס עקב הנסיבות.

²⁰ בחוברת המצורפת לספר הנקרא "עת דודים" עמ' 13.

²¹ עיין שו"ת חוט המשולש חלק א' סימן י"ג ה"ד בגדרי הפטור. ויש לדון גם מבחינת ירידה לספינה ג' יום לפני השבת שבעל כרחו יהיה אנוס לחלל שבת ואכמ"ל.

האשמה של אוננות

לנערים דתיים רבים עוברים כ-10 שנות מאבק עיקש ביצר המיני, בתקופה שבין גיל ההתבגרות המינית (בין גיל 10-12) לבין הגיל הממוצע לנישואין. עד אותו זמן, אין שום אפשרות לבטא את הדחפים המיניים הטבעיים בצורה מותרת על פי התורה. גיל הנעורים מלווה ברגשי אשמה כבדים עקב אוננות ואף עקב יציאת קרי לילה²². רגשות אשמה אלו אינם נעלמים כהרף עין לאחר הנישואין והאפשרות לקיים יחסי אישות בהיתר. אדם בעל רגשות דתיים חזקים ירצה להרחיק את עצמו כמה שיותר מההתנהגות שהוא כל כך התבייש בה בימי רווקותו. כלומר, הוא ישאף לכך שכל ההתנהגות המינית שלו תהיה בתכלית ההכשר. עבורו המשמעות לכך היא שמעתה הוא ירצה שלא יהיה לו שוב "איבוד" זרע לשווא, כלומר מחוץ לנרתיק של אשתו בזמן קיום יחסי אישות נורמטיביים.

חשוב להאיר את עיניו של הבעל, שזו מציאות בלתי אפשרית מבחינה עובדתית כפי שהוסבר לעיל, ושאשתו אינה אחראית ל"יראת שמים" שלו. אשתו אינה "כלי" לקליטת זרעו. אני מציע להדריך את החתנים שיפרידו לגמרי בין רגשות האשם על התנהגות החתן לפני הנישואין לבין מה שיתרחש בינם לבין נשותיהם לאחר הנישואין. עד כמה שניתן, יש ליצור את הפרדה הזאת, על מנת שלא למשוך את הבעיות של הרווקות, לתוך חיי הנישואין. רעיון זה נתמך בכך שיום הנישואין נחשב ביהדות כ"יום כיפור", של החתן והכלה. היהדות מסתכלת על הזוג כמו בריאה חדשה, שהכל מתחיל עבורם מחדש. חתן וכלה ביום חתונתם, נמחלים כל עוונותיהם, וסבורני שהתייחסות המחילה היא באופן מיוחד לתחום המיני הקדם נישואין.

מטרת קיום יחסי אישות

יש צורך לשנן את עיקרי המטרה של קיום יחסים מנקודת מבט יהודית והלכתית. אני מציע את הנקודות הבאות כנושאים מנחים:

- א. מצוות "עונה", כלומר יחסי אישות סדירים, היא חובת הבעל לאשתו, ולא להיפך. כלומר, התדירות נקבעת בעיקר על פי רצון האישה. אמנם אם האישה אינה רוצה לקיים יחסים עם הבעל הרי זו עילה לגירושין, אך הסיבה לכך היא שיחסי אישות הינם בסיס לקשר הזוגי בכלל, וכאשר צד אחד מונע יחסים מהשני, הרי זו הפרה יסודית של הקשר ביניהם. הנתון הזה אינו משנה את העובדה היסודית שמצוות "עונה" היא חיוב של הגבר ולא של האישה. הבנה זו אולי תכניס לפרופורציה נכונה את ה(אי-) חיוב של האישה לקיים יחסים כל פעם שהבעל מרגיש צורך. תדירות היחסים נקבעים על פי רצון האישה בהתחשב ביכולת של הבעל על פי עיסוקו²³.
- ב. שימוש באישה על מנת שזרעו של הבעל לא יצא לריק, מבחינה מהותית הרי הוא כאוננות. מטרת החיבור בין האיש והאישה היא על מנת שהם יהיו "לבשר אחד" (בראשית ב' כד). הדורש מאשתו לקיים יחסים בעיקר על מנת שזרעו לא יצא לריק, אינו עושה מעשה

²² עקב הזמינות של אתרים לא צנועים במרשתת (רשת האינטרנט), האתגר נהיה קשה הרבה יותר.
²³ על פי המשנה בכתובות דף ס"א ע"ב.

מאחד, אלא מעשה של יחיד, הדומה לאיסור אוננות. אין זה סותר את העובדה שביחסים קבועים בין בני זוג, לעיתים האחד מעניק הנאה או נותן ללא קבלת תמורה. זה נורמלי בכל יחסים, בתנאי שזה נובע מרצון פנימי ואינו נובע מלחץ חיצוני, כולל לחץ נפשי דתי או אחר.

ג. גדולי ההלכה שעליהם נשענים כל פוסקי ההלכה לדורותיהם התירו קיום יחסים והוצאת זרע לאו דווקא בנרתיק האישה, ולו בצורה אקראית או זמנית. המקורות העיקריים הינם התוספות ביבמות לד, והרמ"א באבן העזר סי' כ"ה סעי' ב'. אם כן, במקרים חריגים או למטרת טיפול ניתן להתיר לבעל "גמירה" מחוץ לנרתיק על פי הלכה זו.

ד. לחשוב באופן כללי על חיי הנישואים שלהם. אם יחסי האישות האומללים של בני הזוג מכניסים אותם לתהליך אל-חזור שסופם גירושין, עליהם לשקול את הנסיבות ההלכתיות של מצבם הנוכחי. חז"ל התירו דברים רבים במקרה של דיעבד, חולה שאין או יש לו סכנה וכד'. זוג גרוש, וק"ו כשיש להם ילדים, לכל הפחות הרי הוא משול כחולה שיש מקום לנקוט כדעות המקלות על מנת להצילו. הגמרא בגיטין צ' ע"ב אומרת על אדם המגרש את אשתו שהוא בוגד ושנאו לפני המקום ואפילו המזבח מוריד עליו דמעות. אם כן, האם לא ראוי לנקוט כדעות המתירות התנהגות שהזוג לא היה רגיל לה, ואפילו לזמן מוגבל? אין ספק שעל הזוג לעשות ככל יכולתו, ברוח ובממון להציל את הנישואין שלהם. זוג שלא יכול לקיים יחסים, עקב כאבים או מגבלות אחרות למשך זמן רב, מכניס את עצמו לקשיים זוגיים ומנטאליים קשים ביותר. יש להם לאחוז בכל השיטות האפשריות לשמור על זוגיותם, וכפי שחז"ל התירו עגונה, ואפילו כדעת יחיד בהלכה, כך יש למצוא את הדרכים להשאיר את העגונה החיה הזאת ביחד עם בעלה.

אך יש לשים לב שלרעיון הנ"ל יש מגבלות. התורה אינה מתירה כל דבר על מנת לשמור על זוג זה. אין היתר להכניס אדם שלישי לתוך הזוגיות בכל מצב או תנאי [כגון: שימוש בפורנוגרפיה, סרוגיט וכד'], כיון שבכך ממילא מופרת הברית הכרותה בין הזוג, שהיא ייחודית ומייחדת את הזוג זה לזה, בלי שום אפשרות של כניסת אדם זר לשם.

סיכום:

המאמר לעיל נכתב לעיונם של מורי ההלכה. אני מקווה שגישת ההלכה כפי שנכתבה במאמר, תביא מזור ותתרום להצלת נישואיהם של זוגות רבים. אמנם ישנה אפשרות שזוגות יישארו נשואים שנים רבות על אף הבעיות, אך הם יחיו בגיהנום פנימי סודי ללא טיפול ההולם את בעייתם.

הנושא העיקרי של המאמר הינו הוצאת זרע לבטלה כמניע ליחסי אישות בין הבעל והאישה. פעמים הבעל נלחץ שמא יצא זרע לבטלה אם לא יקיים יחסים, ובעקבות כך האישה מתבקשת או נדרשת לסייע לו בעניין זה. בכך האישה עלולה להפוך לכלי או חפץ לקליטת זרעו של הבעל, לפחות בהרגשה הסובייקטיבית שלה. אמנם הבעל אינו מתכוין אלא להצלה מהחטא, אך בדרך תיתכן פגיעה קשה באישה. המאמר קורא לשלילת טענת החשש מהוצאת זרע כמניע לגטימי נפוץ לקיום יחסי אישות בים הבעל והאישה.

מטפלים מיניים או זוגיים אינם אנשי הלכה, ואינם צריכים לעסוק בפסיקת הלכה. אך כיון שההלכה מדריכה את חייהם של מטופלים רבים, ישנה השלכה ישירה של אורחות ההלכה על אופן ואפשרות הצלחת הטיפול שלהם. איני מבקש או רוצה שהמטפלים יפסקו הלכה למטופלים שלהם. אך אני מקווה שמאמר זה יתרום להבנה טובה יותר של הסוגיות העומדות לפני המטופלים ובפני הרבנים של המטופלים.